

Agnieszka Sławińska

Nauczyciel historii, WOS

GIMNAZJUM IM. KARDYNAŁA STEFANA WYSZYŃSKIEGO W WISKITKACH

**SCHEMAT ZAJĘĆ
W RAMACH KONKURSU
„HISTORIA JEST CIEKAWA”
HISTORIA „ODKOPANA” PO WIELU LATACH - KWATERA „Ł”**

Temat lekcji: HISTORIA „ODKOPANA” PO WIELU LATACH - KWATERA „Ł”

Opracowanie: Agnieszka Sławińska

Etap edukacyjny: gimnazjum, liceum, kółko historyczne (lekcja może być wykorzystana na zajęciach dodatkowych w klasie o profilu humanistycznym, na kółku historycznym lub na lekcji zakresu przygotowania do matury – fakultetach); do przeprowadzenia lekcji niezbędny jest podręcznik tematyczny do historii, gdzie uczniowie mogą odnaleźć wyjaśnienie nieznanymi im terminów.

Przedmiot: historia, WOS, w szczególnych wypadkach język polski

Czas: 90 minut

Cele zajęć:

cel ogólne dla ucznia:

- rozumienie pojęć: archeolog, antropolog, paleontolog, stalinizm, komunizm, represje, II konspiracja niepodległościowa, ekshumacja – prace ekshumacyjne, niepokorni – niezłomni – wyklęci żołnierze, Łączka – kwatera „Ł”, безпеaka
- poznanie podstawowych pojęć dziedziny archeologii i ekshumacji
- wskazanie głównych przyczyn stosowania represji przez komunistów względem żołnierzy niezłomnych
- poznanie uczniów z nowymi metodami pracy w trakcie lekcji – praca ze źródłami ikonograficznymi

cele szczegółowe dla ucznia:

- poznanie postaci: rotmistrz Witold Pilecki, generał August Emil Fieldorf "Nil", jak major Zygmunt Edward Szendzielarz "Łupaszka", jak pułkownik Antoni Olechnowicz, jak major Hieronim Dekutowski "Zapora" (sugerowany dostęp do internetu lub słownika postaci historycznych)
- kształtowanie postawy szacunku wobec ofiar komunizmu – bohaterów narodowych pochowanych na powązkowskiej Łączce
- poznanie pracy archeologa, paleontologa, antropologa i historyka
- utrwalanie pamięci o nieznanymi bohaterach narodowych – żołnierzach niezłomnych

Metody pracy:

- praca indywidualna
- praca grupowa
- dyskusja
- burza mózgów

Materiały dydaktyczne:

- karty pracy
- źródła ikonograficzne
- praca z tekstami źródłowymi
- film z materiałów miesięcznika "W Sieci Historii" – "Kwatera Ł" – w reżyserii Arkadiusza Gołębiewskiego – 45 minut**

Pojęcia kluczowe:

archeolog, antropolog, paleontolog, stalinizm, komunizm, represje, II konspiracja niepodległościowa, ekshumacja – prace ekshumacyjne, niepokorni – niezłomni – wyklęci żołnierze, Łączka – kwatera „Ł”, bezpieka

Uwagi:

Należy umiejętnie dysponować czasem. Podczas pracy w grupach wyznaczamy przewodniczącego i sekretarza.

Przebieg zajęć:

WSTĘP – 15 minut

Na wstępie zajęć prowadzący prosi, żeby uczniowie rozwiązali zadanie 1, w którym poznają wyjaśnienie najważniejszych terminów użytych na lekcji. Następnie chętni odczytują co oznaczają terminy. Prowadzący z całą klasą wyjaśnia, czym różnią się nowo wprowadzone pojęcia i jakiej tematyki dotyczą. Natomiast uczniowie robią zadanie 2, które jest wstępem do rozwinięcia lekcji. Przed obejrzeniem filmu prowadzący i uczniowie wyjaśniają poszczególne fazy pracy historyka, archeologa i antropologa oraz omawiają warunki rozpoczęcia procesu ekshumacyjnego.

ROZWINIĘCIE 65 minut

Film lub wybrane przez nauczyciela fragmenty filmu z materiałów miesięcznika "W Sieci Historii" – "Kwatera Ł" – w reżyserii Arkadiusza Gołębińskiego – 45 minut. W trakcie oglądania filmu uczniowie uzupełniają swoje karty pracy – zadania od 3 do 6. Prowadzący rozwiązuje z uczniami zadania 3-6.

ZAKOŃCZENIE – 10 minut

Nauczyciel podkreśla, jak ważne są w najnowszej historii ustalenia archeologów, paleontologów i historyków. Zwraca uwagę na to, że do tej pory nieznane są miejsca wielu pochówków bohaterów oporu antykomunistycznego i nie doczekali się oni prawdziwych pogrzebów z honorami państwowymi. Nauczyciel podkreśla, że jest to nadal nieznana karta historii Polski, którą komuniści starali się za wszelką cenę wymazać. Lekcja ma na celu utrwalanie pamięci o nieznanymi bohaterach narodowych – żołnierzach niezłomnych pomordowanych na Mokotowie.

Praca domowa: ESEJ DLA CHĘTNYCH NA TEMAT HISTORIA „ODKOPANA” PO WIELU LATACH - KWATERA „Ł”

ZAŁĄCZNIKI:

- KARTY PRACY DLA UCZNIÓW
- NIEZBĘDNIK DLA NAUCZYCIELA
- FILM z materiałów miesięcznika "W Sieci Historii" – "Kwatera Ł" – w reżyserii Arkadiusza Gołębińskiego – 45 minut

Bibliografia:

Ruman, *Wyruszył kondukt niepochoowanych* w: "AK. Biuletyn Informacyjny. Miesięcznik Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej", sierpień 2012, Rok XXII Nr 08 (268), s. 74-79.

Strony internetowe:

- Łączka – najważniejszy „wykop” w kraju. Poruszający film „Kwatera Ł” w najnowszym numerze miesięcznika „Sieci Historii” w: <http://wpolityce.pl/polityka/160362-laczka-najwazniejszy-wykop-w-kraju-poruszajacy-film-kwatera-l-w-najnowszym-numerze-miesiecznika-sieci-historii>
- Otwinowska Barbara, *Dziewczętom z Łączki* w: <http://pamietamy.fotolog.pl/polska-sie-o-was-upomniała,2504567,komentarze.html>
- Zdjęcie *Polska się o was upomniała* w: <http://pamietamy.fotolog.pl/polska-sie-o-was-upomniała,2504567,komentarze.html>
- <http://www.wsieci.pl/filmy-wsieci-pnews-356.html>
- <http://www.naszdziennik.pl/polska-kraj/69890,przyspieszone-narodowe-rekolekcje.html>

KARTA PRACY - HISTORIA „ODKOPANA” PO WIELU LATACH - KWATERA „Ł”

IMIĘ I NAWISKO:....., **KLASA:**.....

ZADANIE 1 WPISZ TERMINY DO WŁAŚCIWYCH OPISÓW:

represje, stalinizm, безпеka, żołnierze wyklęci - niezłomni

..... – system polityczno-ekonomiczny, jaki powstał w ZSRR po faktycznym przejęciu pełni władzy przez Józefa Stalina. Początkiem tego systemu był komunizm wojenny, wprowadzony jeszcze przez Lenina, opierający się na całkowitym scentralizowaniu wszelkich decyzji polityczno-ekonomicznych i prawie rewolucyjnym, czyli ostrym terrorze wprowadzanym metodą ogłaszania ukazów i bezwzględne ich egzekwowanie bez pośrednictwa normalnego systemu prawnego. W Polsce przypada na lata 1944-1956.

..... - Służba Bezpieczeństwa (wcześniej Urząd Bezpieczeństwa), służby specjalne w PRL, zajmujące się oficjalnie zapewnieniem porządku publicznego, a w rzeczywistości inwigilacją i prześladowaniem środowisk opozycyjnych, tłumieniem myśli demokratycznej i ochroną panującego ustroju, w którym nie mogło być miejsca na swobodne wyrażanie poglądów, prawo do strajku, wolne wybory.

..... – antykomunistyczny, niepodległościowy ruch partyzancki, stawiający opór sowietyzacji Polski i podporządkowaniu jej ZSRR, toczący walkę ze służbami bezpieczeństwa. Określani jako żołnierze drugiej konspiracji.

..... - surowy środek odwetu lub nacisku; stosowanie środków przymusu

ZADANIE 2 Odpowiedz na pytania do tekstu źródłowego:

Źródło: Fragmenty - Jan. M. Ruman, *Wyruszył kondukt niepochowanych* w: "AK. Biuletyn Informacyjny. Miesięcznik Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej", sierpień 2012, Rok XXII Nr 08 (268), s. 74-79.

Wyruszył kondukt Niepochowanych

Z dr. hab. Krzysztofem Szwagrzykiem, prowadzącym prace ekshumacyjne na Powązkowskiej Łączce rozmawia Jan. M. Ruman

-Niedługo przed rocznicą Powstania Warszawskiego, 23 lipca, rozpoczął pan prowadzenie prac ekshumacyjnych na Powązkowskiej Łączce. Wiem, że prace te zostały poprzedzone długotrwałym przygotowaniem...

-Działania, które udało nam się rozpocząć tu na Łączce, musiały być poprzedzone gruntowną kwerendą – badaniem źródeł, często trudno osiągalnych, często materiałów, które są tylko w niewielkiej części przydatne. Jest ich niewiele – są to materiały archiwalne, relacje, niekiedy strzępy relacji rodzin, które przez kilkadziesiąt lat trwania systemu komunistycznego usiłowały na własną rękę dojść prawdy o miejscu spoczynku swoich bliskich. Bardzo niewielką część źródeł, których korzystamy stanowią relacje czy zeznania "skruszonych" ubeków czy grabarzy, którzy po 1956 roku przekazywali jakieś szczątkowe informacje o miejscach pochówku. Zbieranie i analizowanie materiałów na ten temat doprowadziło do tego, że mieliśmy – podobnie jak większość ofiar komunizmu – pewność, że miejscem, od którego musimy zacząć poszukiwania jest kwatera "Ł" na Powązkach. [...] Po wnikliwych analizach historycznych przeprowadziliśmy badania tego terenu georadarem. Badania te potwierdziły wstępnie nasze hipotezy i doszliśmy do wniosku, że konieczne jest przeprowadzenie w tym miejscu poszukiwawczych prac ziemnych. [...]

-Dzisiaj są już pierwsze owoce tych prac...

-Możemy powiedzieć całemu społeczeństwu, że mamy za sobą niespełna dwa tygodnie prac, w ciągu których odnaleźliśmy już szczątki 17 ludzi. Z pewnością są to szczątki więźniów. Większość nich została uśmiercona "metodą katyńską", czyli strzałem w tył głowy. [...] Poza dwoma przypadkami wszyscy oni zostali wrzuceni do jam grobowych i pochowani po dwóch, po trzech. Podkreślam, wrzuceni, a nie złożeni do grobów, bo oni nie mieli pochówków. Potraktowano ich tak jak zbędne rzeczy, w taki sposób, żeby po wykonaniu wyroku ukryć jakikolwiek ślad, gdzie oni zginęli.

-Czyli nie tylko nie mieli pogrzebów, ale pozbawiono ich nawet trumien..

-To jest typowa metoda bolszewicka. Nie wystarczyło człowieka uśmiercić, należało jeszcze sprawić, żeby społeczeństwo odwróciło się od ofiary. Zatrzeć nawet ślady pochówku. [...] Na szczęście system komunistyczny nie był perfekcyjny i nie udało się, nawet przy ówczesnej skali terroru, doprowadzić do całkowitego zatarcia wszystkich śladów. [...]

-Kogo spodziewacie się tu znaleźć?

-Nie potrafię jeszcze dzisiaj dokładnie wskazać miejsc, w których leżą tacy ludzie jak generał August Emil Fieldorf "Nil", jak major Zygmunt Edward Szendzielarz "Łupaszka", jak pułkownik Antoni Olechnowicz, jak major Hieronim Dekutowski "Zapora". Mam nadzieję, że wkrótce zdołamy zidentyfikować ich szczątki – może nie wszystkich, ale niektórych z nich – i bez żadnych wątpliwości przywrócimy ich imiona i nazwiska. Będziemy mogli powiedzieć, tak, to jest nasz bohater. [...]

-Jak wiele osób pochowano na Łączce?

Jeżeli chodzi o straconych i zakatowanych w więzieniu mokotowskim, to chowano ich głównie na Łączce. [...]

A) Jakie działania podjął IPN i Krzysztof Szwagrzyk przed podjęciem prac ekshumacyjnych? Opisz trzy fazy badań.

faza I - .....

faza II - .....

faza III - .....

B) W jaki sposób i gdzie mordowano polskich bohaterów podziemia – żołnierzy niezłomnych?

C) Dlaczego komuniści chcieli zatrzeć ślady swoich zbrodni w okresie stalinizmu?

.....

.....

ZADANIE 3 Odpowiedz na pytania do tekstu źródłowego.

Barbara Otwinowska

Dziewczętom z Łączki
(Archeologom, Wolontariuszkom)

Dziewczyno z dołu grobowego
Zesłaś tam do Nich - Bohaterów
Aby po latach zapomnienia
Wydobyć z piachu ich ostatki,
Dotknąć ich rany ręką czulą
W zastępstwie siostry, żony, matki.

Jak Ci dziękować, Antygono
Od wszystkich bliskich i dalekich,
Że Twoje dłonie delikatne -
To pierwszy dotyk od nas, żywych,
Gdy powracają w świat zmieniony
I świadczą o tym, co kochali.

A) Jaki rodzaj pracy opisuje w wierszu jego autorka, Barbara Otwinowska?

.....

B) Kim są wymienieni archeolodzy i wolontariusze? Jakie znaczenie ma ich praca?

.....

C) Kogo wydobywają z piachu po latach zapomnienia?

.....

ZADANIE 4 ODPOWIEDZ, CO MÓWIONO RODZINOM POMORDOWANYCH BOHATERÓW?

Źródło: Łączka – najważniejszy „wykop” w kraju. Poruszający film „Kwatera Ł” w najnowszym numerze miesięcznika „Sieci Historii” w: <http://wpolityce.pl/polityka/160362-laczka-najwazniejszy-wykop-w-kraju-poruszajacy-film-kwaterna-l-w-najnowszym-numerze-miesiecznika-sieci-historii>

Ta cała zbrodnicość i perfidia systemu komunistycznego jest szczególnie widoczna na tym jednym choćby przypadku, pokazuje, jacy ludzie tworzyli ten system i kto tę antyludzką ideę realizował

– mówi Krzysztof Szwaagrzyk. Podczas jednej z konferencji, na której ujawniono nazwiska zidentyfikowanych historyk pokazując zrobione tuż przed egzekucją zdjęcie Tadeusza Pelaka. Zawadiackie spojrzenie polskiego żołnierza i... niemiecki mundur.

O tym, że brata pochowano w niemieckim mundurze Marianna Gawlik dowiedziała się dopiero teraz. Wcale jej to nie dziwi, choć przykro jest. Zresztą tych przykrości cała rodzina Tadeusza Pelaka przeżyła przez ostatnie blisko 70 lat bardzo wiele.

Nie było dobrego słowa o nim... Bandzior, taki, owaki...

- mówi ciężko oddychając siostra żołnierza. UB gnębiło całą rodzinę, mimo że Tadeusza już aresztowano.

Ojca kiedyś aresztowali, zabrali na posterunek, mówili, że po to, żeby się dowiedzieć gdzie jest brat. A przecież już go mieli. I ojca bili, a on nic nie wiedział i nic nie mógł powiedzieć. Na posterunku tak go zbili, że był siny cały. Nie poznaliśmy człowieka. Siny od stóp do głowy. Bili i pytali: gdzie syn, gdzie syn? Tatuś opowiadał, że przesłuchiwało go dwóch UB-eków. Jeden, starszy bił obok, w deski, tylko udawał, że bił. A ten drugi, taki młody, bardzo się znęcał. Tatuś mówił: synu, dlaczego ty się tak znęcasz? A on do niego: ja bym sobie nie życzył być twoim synem, bandziorze! Bandziora wychowałeś!

ZADANIE 5 Nazwij poszczególne elementy na zdjęciu. Wyjaśnij, co robią archeolodzy i antropolodzy.

.....
.....
.....

.....
.....
.....

.....
.....
.....

.....
.....

.....
.....

ZADANIE 6 Wyjaśnij znaczenie słów w podanych niżej cytatach na zdjęciach :

A)

B) „Łączka” i to, co udało się tam odnaleźć, zdokumentować, pokazać, a więc te przestrelone czaszki, związane wciąż ręce, zbezczeszczone zwłoki, ciała bohaterów rzucone do dołów jak śmieci, to wszystko mówi więcej o komunizmie niż miliony słów i setki naukowych książek - mówi w rozmowie z tygodnikiem "wSieci" prof. Krzysztof Szwagrzyk. Źródło: <https://pl-pl.facebook.com/siecihistorii/posts/198858906973901>

C) **ŁĄCZKA - NAJWAŻNIEJSZY WYKOP W KRAJU.** Źródło: <http://wpolityce.pl/polityka/160362-laczka-najwazniejszy-wykop-w-kraju-poruszajacy-film-kwaterna-l-w-najnowszym-numerze-miesiecznika-sieci-historii>

D) „Łączka” to symbol tej Polski, która mogła nastać po wojnie, a która nie nastąpiła, a na jej miejsce mieliśmy dyktaturę komunistyczną, która właśnie w taki sposób z bohaterami się rozprawiała – mówił prezes IPN, dr Łukasz Kamiński. Źródło: <http://www.wsieci.pl/filmy-wsieci-pnews-356.html>

E) Uczestniczymy w pewnym procesie rozpoznawania życiorysów Żołnierzy Wyklętych. To takie szybkie rekolekcje narodowe, tylko w dziedzinie odzyskiwania wiedzy na temat tego, co stało się na Łączce, co stało się w wielu miejscach w Polsce – Prof. Dr hab. Jan Żaryn. Źródło: <http://www.naszdziennik.pl/polska-kraj/69890.przyspieszone-narodowe-rekolekcje.html>

F)

G)

NIEZBĘDNIK DLA NAUCZYCIELA

ZADANIE 1 WPISZ TERMINY DO WŁAŚCIWYCH OPISÓW:

represje, stalinizm, bezpieka, żołnierze wyklęci - niezłomni

stalinizm – system polityczno-ekonomiczny, jaki powstał w ZSRR po faktycznym przejściu pełni władzy przez Józefa Stalina. Początkiem tego systemu był komunizm wojenny, wprowadzony jeszcze przez Lenina, opierający się na całkowitym scentralizowaniu wszelkich decyzji polityczno-ekonomicznych i prawie rewolucyjnym, czyli ostrym terrorze wprowadzanym metodą ogłaszania ukazów i bezwzględnego ich egzekwowania bez pośrednictwa normalnego systemu prawnego. W Polsce przypada na lata 1944-1956.

bezpieka - Służba Bezpieczeństwa (wcześniej Urząd Bezpieczeństwa), służby specjalne w PRL, zajmujące się oficjalnie zapewnieniem porządku publicznego, a w rzeczywistości inwigilacją i prześladowaniem środowisk opozycyjnych, tłumieniem myśli demokratycznej i ochroną panującego ustroju, w którym nie mogło być miejsca na swobodne wyrażanie poglądów, prawo do strajku, wolne wybory.

żołnierze wyklęci, żołnierze niezłomni – antykomunistyczny, niepodległościowy ruch partyzancki, stawiający opór sowietyzacji Polski i podporządkowaniu jej ZSRR, toczący walkę ze służbami bezpieczeństwa. Określani jako żołnierze drugiej konspiracji.

represje - surowy środek odwetu lub nacisku; stosowanie środków przymusu